

DALARNAS 2/2017 SPELMANSBLAD

**BODASTÄMMAN
MED DANSEN I FOKUS**

**SPELMANSGLÄDJE
PÅ ÅLAND**

**STORSPELMÄN,
BRÖLLOP &
KAPPSPEL**

**ÅRETS KNIS KARL-
STIPENDIAT**

PRISAD NESTOR

**John-Erik Eggens blev "Årets Näverlur"
vid Hornblåsarstämman 2017**

Till Dalarnas Spelmän

Vintern är i antågande. För vissa inledningen till ett halvårs lidande med mörker, snöskottning och snuva. För andra lite av årets höjdpunkt med skidåkning, snöknarrande fotsteg och kall, elddoftande, luft att andas.

Jag har tvingats skriva om den här ledaren vid ett antal tillfällen. På grund av roliga men dessvärre också på grund av sorgesamma händelser.

Livet är oförutsägbart. Det fruktsamma samarbete som vi inlett med vår redaktör Jan Raihle fick ett abrupt slut när Jan i slutet av oktober hastigt gick ur tiden. Jag kände Jan enbart en kortare tid, men det var en genomsympatisk människa med stort intresse för vår verksamhet och kultur i allmänhet. Det hade varit fantastiskt att få fortsätta det samarbete vi påbörjat.

I situationer som denna är det tryggt att kunna diskutera och samråda med en bra styrelse.

Och det har vi i form av en fantastisk samling kompetenta, innovativa och driftiga människor. Dessutom duktiga spelmän vilket inte är fel. Allt går lättare med musik.

Och det finns mycket annat som är glädjande. Tidningen som du har i din hand har kommit igång igen. Spelmanspodden är hörbar i hela världen och förmedlar vår musik och våra intressen. Vår traditionella höststämman har fått nytt liv genom flytten till "Högis" och Sälen.

Men det finns ännu mer att göra. Att sitta i styrelsen för Dalarnas Spelmansförbund är därför lite frustrerande. Vi förvaltar ett unikt arv och har en möjlighet att påverka. Denna möjlighet föder också en skyldighet.

I tider av utslätning, likriktning och allmän förflockning vilar ett alldeles särskilt stort ansvar på våra spelmandsaxlar. Vi måste våga sticka ut, våga ifrågasätta det som andra applåderar, våga vara och spela... annorlunda. Men också våga vara nyfiken och omfamna det som är annorlunda och främmande.

I mitten av oktober beviljades Spelmansförbundet medel från Landstinget för etablerandet av "Bullermyrens Spelmanslag". Idén bakom detta är att etablera ett spelmandslag som kan bli en mötesplats för musiker från hela världen och alltså använda spelmandslaget unika form och dynamik för att bidra till integration och utveckling av kulturen i Dalarna. Ett mycket intressant projekt som vi hoppas mycket på.

Jag önskar dig mycket nöje med detta färska exemplar av Dalarnas Spelmansblad. Dra på dig raggsockorna och njut av den i vintermörkret!

Pontus Selderman

Ordförande i Dalarnas Spelmansförbund

Foto: Yang Zhang

NOTISER

Projektet Öppna arkivet nu på glänt!

I våras fick Folkmusikens hus det glädjande beskedet att Kulturrådet beviljat 150 000 kr för 2017 till projektet Öppna arkivet!, som beskrevs i förra spelmandsbladet. Projektet är tvåårigt (man söker för ett år i taget) och syftar till att lösa upphovsrättsfrågor med rättighetsinnehavare för att kunna tillgängliggöra arkivmaterial från Dalarna, Gävleborg och Uppland i WebbFIOL, Folkmusikens hus audiovisuella databas på Internet. Projektet drivs av Folkmusikens hus i samarbete med Kulturutveckling Gävleborg, Studieförbundet Bilda Mitt samt spelmandsförbunden i Dalarna, Gästrikland, Hälsingland och Uppland.

Swede Hollow på export under 2018

På andra sidan Swede Hollow är en musikteater av och med Malin Foxdal, Anders Nygårds och Magnus Zetterlund som hade urpremiär på Dalateatern 8 november. Musikteatern ger sig sedan ut på turné från och med 2018.

Innehåll:

2. Inledare
3. Notiser
4. Uppsamplingsheat med dans i fokus
6. Storlag med flygande start
7. Till minne av Jan Raihle
8. Nestor prisades vid Hornblåsarstämman.
10. Låtar på gränsen - från klarhet till klarhet
11. Musikverksamhet i Leksand
Lyckad premiär för Dala FolkCamp
12. Spelglädje på Åland
14. Gädd-Lars
16. Storspelmän, bröllop och kappspel
19. Årets Knis-Karlstipendiat
20. Spelmansförbundet på tv-inspelning
21. Läsarfrågan
22. Annonser
23. Info om Studieförbundet Bilda
24. Annonser

Foto: Pressbild

Grattis återigen till Sofia Sandén för att Konstnärsnämnden beslutat att konstnärslön ska utgå i två år

ANNONSERING

Boka annonsplats senast vid annonsstopp. Redaktionen förbehåller sig rätten att neka annonsplats. Leverera tryckfärdig annons senast två veckor efter annonsstopp.
Priser/mått
Helsida: 2000 kr (bredd 185 mm, höjd 273 mm)
Utfallande helsida: 2000 kr (bredd 210 mm, höjd 297 mm och utfall 5 mm på alla sidor)
Halvsida: 1200 kr (bredd 185 mm, höjd 135 mm)
Fjärdedel: 800 kr (bredd 90 mm, höjd 135 mm)
Åttandedel: 500 kr (bredd 90 mm, höjd 67,5 mm)

UPPSAMLINGSHEAT MED DANSEN I FOKUS

Efter Bingsjö följer en betonad tvåa, som i Bodapolskan. Bodastämman är stämoveckans uppsamlingsheat där dansen står i centrum.

Bröderna Bror och Albert Ingels hittade en loge uppe i Dådran. De bestämde sig för att sätta upp den på Boda hembygdsgård. De lade in ett jämt och stadigt golv av fura. Året var 1972. Hur mycket lycka har inte detta tilltag bidragit till sedan dess?

– Det har ju alltid dansats på olika ställen i Boda, men tillkomsten av logen sammanföll med folkmusikvägen. Det var som att blåsa nytt syre på en liten brasa. Plötsligt tar allt fart, säger Gunnar Brandin som är ordförande i Boda hembygdsförening.

Konserter på måndagar och dans på fredagskvällar. Så har upplägget sett ut under sommaren sedan början av 1980-talet.

Bodastämman är höjdpunkten och i arrangemanget ingår ett stort utbud av kurser. I år kunde man lära sig spela Bodapolska med Hans Røjås och Håkan Olsson och dansa Bodapolska med Britt Eklund, Mats Bäckstam och Knapp Maria Pettersson. Eller så gick man kurs i sträng och sång med Sofia Karlsson och Daniel Ek. Eller varför inte kurs i

folkmusik och akrobatik med Petter Berndalen och Benoit Faudier. Eller så dansade man Valdresspringare med Tore Bolestad och Karolina Brändström. Man kunde också gå på djupet i polskedansen tillsammans med Anna Öberg, Anton Schneider och Stina Brandin, eller kula och sjunga visor med Sofia Sandén.

Inte nog med det. I Rättvik pågår samtidigt låtspelkurser för barn, som arrangeras i samarbete med Musik vid Siljans vänförening. Margareta Mattsson och Britta Börjes samlar tillsammans med gästlärare nästan 100 barn och ungdomar som bidrar till tillväxten i Bingsjö och Boda.

Numera kommer runt 1000 personer till stämman på Boda Hembygdsgård, en begränsad yta med elva timmerbyggnader.

– Det är lagom mycket folk. Vi kan erbjuda dans till fina spelmän både i logen och på utedansbanan. Det finns plats både för buskspel runt knutarna och finstämt spel inne i stugorna, säger Gunnar Brandin.

Han tillhör inte dem som drömmer sig tillbaka till de år då publiken tangerade 5000 personer.

– Kaffet tog slut. Dassen blev överfulla. Det växte bortom vår kontroll och det är inget man önskar som arrangör, konstaterar han.

Kerstin Spännar, 11 år, Falun.

”Jag spelar fiol och har gått på spelkursen i Rättvik i fem år och då brukar vi hamna i Boda. Det är kul att dansa också – helst schottis som går lite snabbare, men jag provar också vanlig polska. Ibland bjuder jag upp någon vuxen jag känner igen. De är ofta väldigt duktiga och då kan jag få något tips på hur man ska få till snurren. Roligast är när gänget från Etnolägret dyker upp och alla är med och stöjar på gräset. Det kan bli danser från hela världen och ibland är det både konstigt, knäppt och helkul.”

Ett 30-tal personer är engagerade i arbetet med att bygga, ställa i ordning, koka kaffe och allt det andra som man knappt tänker på som stämmobesökare. Ännu fler håller ordning på parkeringen och tar pass som entrévärdar.

För två år sedan tillkom en ny scen i backen upp mot serveringen. I år framträdde 16 spelmän i olika konstellationer. Programmet avslutades med en konsert med Daniel Ek, Sebastien Dubé och Torbjörn Näsbom.

Funkar det med ljudanläggning och scenljus på en spelmansstämma?

– Vi testade i fjol och var kanske lite oroliga för att några skulle uppfatta det som främmande eller störande, men det har fallit mycket väl ut. Man måste våga nya saker. Sett till hela vår verksamhet har vi arbetat på att ha bredd, säger Gunnar Brandin.

Man kan säga att folk- och världsmusiken klev in i danslogen med några av Ale Möllers minnesvärda måndagskonserter på 1980-talet. Han kunde plocka upp tillresta musikantkompisar direkt ur publiken. Sedan fortsatte det hela natten. Fjedur med musikaliskt gods från Sydafrika drog så mycket folk att man fick flytta ut på tunet.

Musiken och dansen i Boda är älskad långt utanför landets gränser. Spelmanslaget står stabilt. Men arrangemangen måste också förbli en angelägenhet för byn Boda.

– Visionen är att bredda vår verksamhet så att vi kan locka barn och barnfamiljer. För i dag växer inte folk upp med Bodamusiken på samma sätt som förr, det finns så mycket annat. Vi vill få fler att komma till gammelgården på midsommar. Då kan man inte bara locka med små grodorna, utan kanske också med en kul och svängig konsert som går utanför ramen, funderar Gunnar Brandin.

Momentet i Bodapolskan har liknats vid att kasta en snusdosa rakt upp mot himlen. Kraftig acceleration för att sedan stanna av vid den punkt där gravitationen tar över och vänder dig tillbaka till jorden. Efter midnatt när det glesnar i logen fortsätter finsmakarna att dansa tills solen står högt.

Det är som om varje låt är ny. I varje fras måste det prövas på nytt hur högt den kan ta dig. Innan du landar lyckligt mot Albert och Brors golv.

”Tillkomsten av logen sammanföll med folkmusikvägen. Det var som att blåsa nytt syre på en liten brasa”

Gunnar Brandin

**Text: Stig Meiton
Foto: Hans Olander**

STORLAG MED FLYGANDE START

Det nystartade Västerdalslaget har fått en flygande start – först med en träff i Folkets Park i Limesforsen i augusti och en månad senare på Sälen Högfjällshotell.

Laget tog alltså form i Västerdalarnas nordliga trakter men idén kommer från Västerdalälvens nedre delar, från Dala-Floda. Anna-Karin Jobs Arnberg och Johan Eriksson i Flodalaget är de som satt fart på projektet.

– Trots att vi är rätt många medlemmar i vårt lag har vi ibland svårt att få ihop nog många spelmän till stämmor som de i Lerdal och Sälen, till exempel. Det gör att vi väldigt sällan kan ta åt oss spelningar. Det tycker vi är synd, för vi vill ju också gärna spela till dans, förklarade Anna-Karin och Johan när de i våras tog kontakt med Västerdalarnas spelmanslag.

– Men vi har kommit på den geniala idén att vi kan bilda ett Västerdalslag, fortsatte de i sitt utskick.

Intresset visade sig vara riktigt stort och under sommaren lades grunden till det nya lagets repertoar. Två polskor från vardera Transtrand, Lima, Malung, Äppelbo, Vansbro, Järna, Nås, Floda, Mockfjärd och Gagnef samlades in i ljudande form och på noter.

Västerdalsstämman i Lima blev det första övningstillfället. Några timmar innan stämman drog igång satt ett

40-tal personer i danspaviljongen och drog igenom bland annat Bakmes från Transtrand, Slängpolska från Äppelbo, Nåsragan, Sutt i sulen från Floda och Pjons Jans polska från Gagnef.

Det var förstås mest västerdalingar på plats men också spelmän från Närke och Värmland. Så det beslutades direkt att Västerdalslaget är öppet för alla som är intresserade av musiken därifrån.

På scenen på Högfjällshotellet vid Låtar på gränsen-stämman var den geografiska spridningen därför ännu större. Västerdalslaget mönstrade hela 58 personer vid premiärspelningen, en halv timme till dans i Vinterträdgården.

Nu planeras nästa träff att bli i samband med Vanåstämman i Vansbro i februari.

För Västerdalsstämman, som i somras ordnades av Lima spelmän och Malungs spelmanslag, var det förstås en fullträff att få så många spelmän till arrangemanget. Stämningen var på topp från de inledande kurserna vid lunchtid ända fram till avslutningen vid midnatt.

Floda spelmanslag arrangerar nästa års stämma, den 48:e Västerdalsstämman.

Hans Bohm

Till minne av Jan Raihle

Spelmansbladets redaktör har hastigt gått ur tiden

Nu har det gått en tid sedan Jan Raihle lämnade oss, alldeles för tidigt och så oväntat. Livet går vidare på jobbet och i vardagen men det är många av oss som lärt känna Jan, som fortfarande känner stor saknad när han dyker upp i minnet.

Jan var min chef under åren på Dalarnas museum. Den erfarenheten gjorde att jag kände stor förväntan när jag hörde att han accepterat att ta uppdraget som Folkmusikens hus nye ordförande. Vi kände varandra väl och kunde prata verkstad direkt om hur Folkmusikens hus skulle drivas och utvecklas vidare. Hans lugn, stilla humor och konstruktiva sätt att föra diskussionen på skapade en atmosfär som drev saker framåt, inte med brådska utan steg för steg.

Jag hade unnat Jan en lång och skön tid som pensionär. Livet som chef på en kostnadspressad kulturinstitution kan vara en utmaning för både kropp och själ. Jag upplevde att Jan såg mycket fram emot pensioneringen då han skulle kunna fördjupa sig i sina intressen och dra igång projekt som fått stå tillbaka. Som den expert han var på medeltida timmerbyggnader, kunde han nu övergå från teori till praktik och starta ett eget timringsprojekt vid fritidshuset i Grangärde. Han ville också gärna bidra med sin kompetens och erfarenhet i föreningslivet, vilket ju kom oss spelmän till del. Och det starka rockmusikintresset, odlat sedan ungdomsåren i Sveg, kunde nu få större spelrum.

Jan var en hängiven musiker som stod oss spelmän nära, inte minst från sin tid som ordförande i Heimbygdas spelmansförbund (Jämtland/Härjedalen). Detta tillsammans med erfarenheterna från museet som redaktör för Dalarnas hembygdsbok, gjorde honom till den idealiske nye redaktören för Dalarnas spelmansblad. I det arbetet lade Jan ner ett stort jobb på att dra upp riktlinjerna för en förnyelse av tidningens form och innehåll.

Jan gjorde snabbt avtryck i dessa nya uppdrag. Vi tar med oss och för vidare all den energi och goda tankar som han bidrog med.

Per Gudmundson

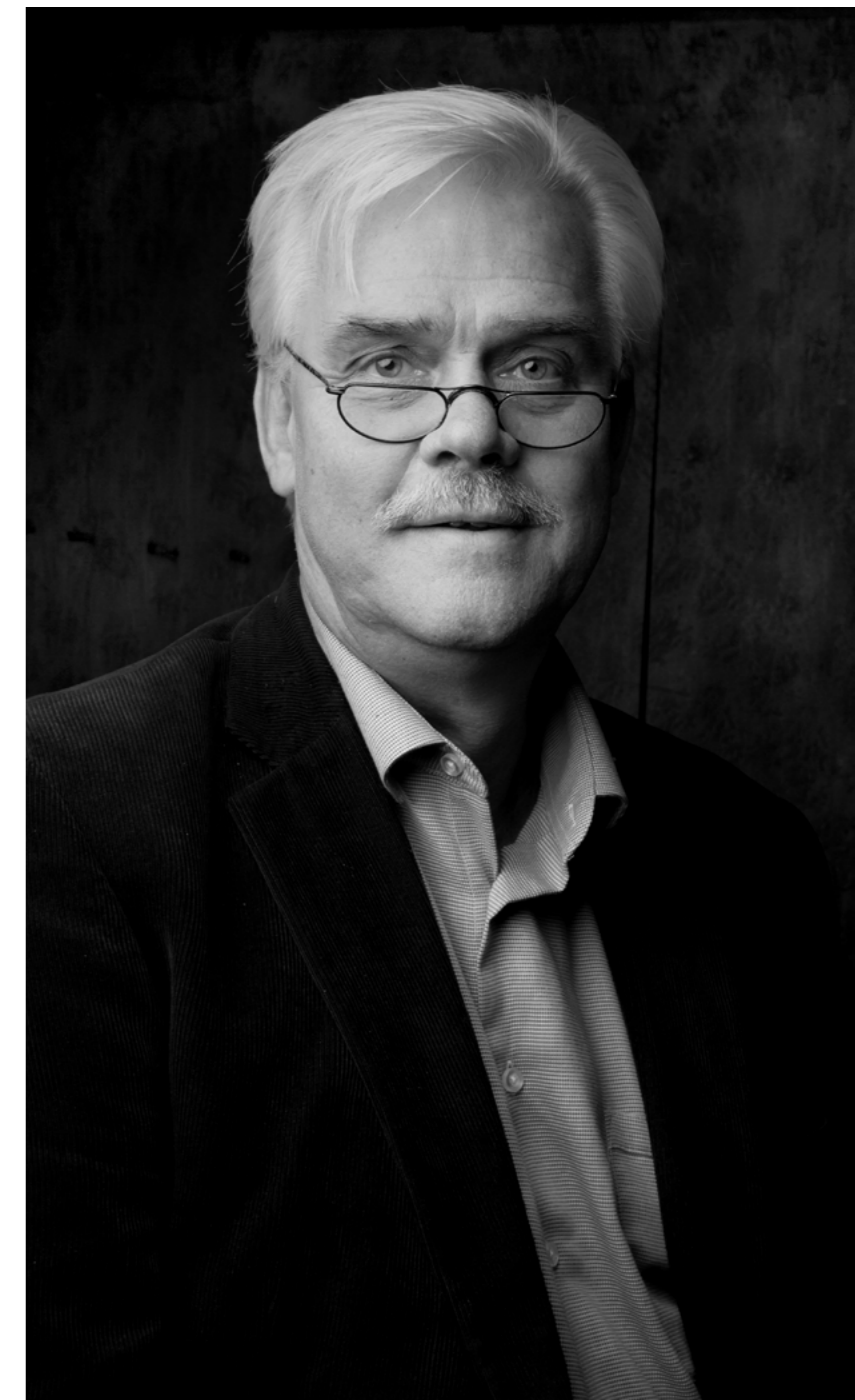

Foto: Ryan Garrison

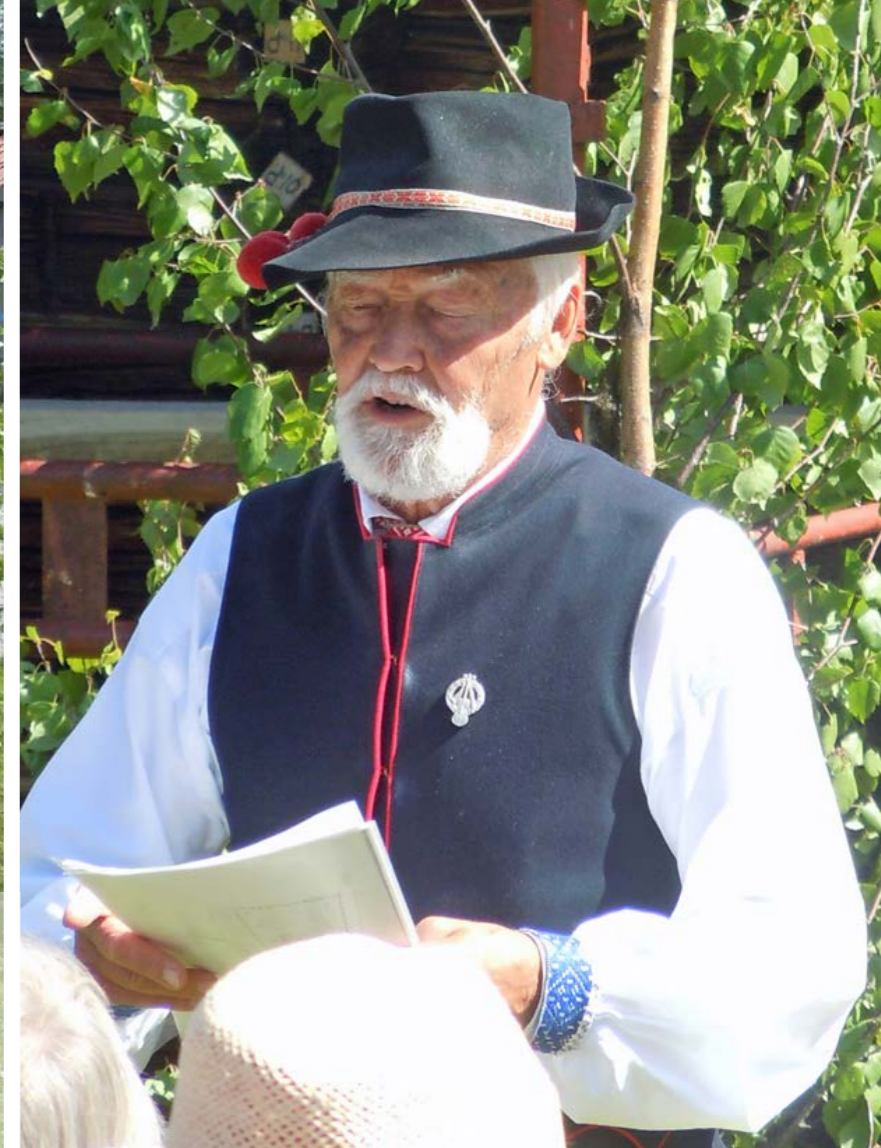

Från rundblåsningen vid Tövåsen. Isabella Triumf, Rättvik, spelar utan att griskultingarna låter sig störas.

Nestor prisades på Hornblåsarstämman

Samling efter den högtidliga utdelningen med pristagaren John-Erik Eggens, Rättvik, i mitten, näverlurmakare Jan Nordkvist, Tällberg, till vänster samt från Arbetsgruppen för Årets Näverlur Britt-Marie Jonsson och Ida Malcolms-son, båda Göteborg, och Ann-Marie Sundberg, Stockholm.

Hornblåsarstämman vid Tövåsens fäbod i Rättvik blev extra högtidlig i somras. Vallmusikens nestor i Dalarna, och oförtröttlige arrangör dessutom, John-Erik Eggens fick då den exklusiva utmärkelsen Årets Näverlur.

– Jag känner mig väldigt hedrad, kommenterar John-Erik.

Fredagen den 7 juli var en av de få riktigt sommarvarma dagarna 2017. Hönorna spatserade frimodigt på tunet och några griskultingar böckade glatt omkring i närheten av byggnaderna vid Tövåsen, sju kilometer norr om Vikarbyn.

En rätt så stor publik tog plats inne på tunet. Runt vallen placerade sig 24 vallmusiker för att delta i ”rundblåsningen”, som också inkluderar sång i form av kulning.

Yngve Hagman inledde den stämningsfulla konserten med sin näverlur, Melker Brodin tog över med kohornslåt och Bengt Rundqvist med bockhorn innan Kerstin Sonnbäck var först ut av fyra kulerskor. Så fortsatte musiken tills John-Erik Eggens avslutade som 24:e och siste deltagare.

Att så många blåsare och sångare kommit till Tövåsen

får säkert ses som en hyllning till dagens huvudperson. Det var också en rörd John-Erik Eggens som i slutet av tillställningen tog emot diplom och Årets Näverlur som just detta år var nymodigheten näverhorn, tillverkat av Jan Nordkvist i Tällberg, eftersom John-Erik redan har ett antal näverlurar hemma i Rättvik.

Innan den högtidliga utdelningen ledde John-Erik ett program där deltagarna och vallmusiken utförligt presenterades i ord och ton under rubrikerna ”Vallkullan, vallvisor, locklåtar”, ”Spilåpipan, flöjter”, ”Hornen” och ”Näverluren”.

Det märks kanske att John-Erik har en pedagogisk bakgrund, som lärare inom skogsbruk.

Att han erövrat titeln riksspelman, med hornblåsning vid Måstäpp i Gesunda 1986, har också bidragit till att han ordnat så många arrangemang med vallmusik.

– Nu måste du föra kunskapen vidare var ett råd som jag fick då och det har jag tagit till mig, säger John-Erik.

Han kommer från en musikalisk familj i byn Heden i Lima. Mormor Britta Halvarsson, som kom från Malungsfors, hade spelat horn vid sin fäbod, Gammelsela. John-Erik, född 1936, var närmare 40 år när han tog upp blåsningen. Carl Gustav Färje, i Älvdalen, var en viktig inspirationskälla.

John-Erik fick låna ett horn, som han senare fick köpa av Färje för 25 kronor, och lärde sig två låtar till en hornblåsarträff i Gesunda 1974.

– Du måste fortsätta spela, du har anlag, sa Färje när vi träffades där. Det tog jag på allvar.

Sedan dess har John-Erik deltagit i ett 80-tal hornblåsarställningar i Dalarna. Han har det noga antecknat. De flesta har han själv varit en av arrangörerna för.

Han har också skrivit om tre av Dalarnas stora hornblåsare i utförliga artiklar i Dalarnas spelmansblad; Nörstmo Halvar Halvarsson, Malung, Tommos Kerstin Andersdotter, Älvdalen och Ris Kerstin Persdotter, Rättvik. De tre artiklarna finns samlade i en specialutgåva som utkom till Gesundajubiléet 2006. John-Erik Eggens var då också mannen bakom en uppskattad dramatiserad återgivning av händelser vid Zorns första spelmanstävling i Måstäpp 1906. Hela 600 personer tog del av 100-årsjubiléet.

I Dalarnas spelmansblad nr 2 2001 finns en annan lång artikel. Där berättar John-Erik om Rune Selén som under ett långt liv tillverkade 11 000 lurar.

Så det passar ju bra att John-Erik Eggens nu finns i den exklusiva skara som fått Årets Näverlur till äminnelse av just Rune Selén.

Motivering Årets Näverlur 2017 till John-Erik Eggens

”För lång och trogen tjänst i arbetet med de årliga arrangemangen Hornblåsarstämman och Fäbodmorgon. För att under många år ha varit en värdefull länk mellan lurbyggare Rune Selén och den intresserade allmänheten.”

Riksförbundet för Folkmusik och Dans/Arbetsgruppen för Årets Näverlur

Hans Bohm
Text & Foto

Låtar på Gränsen

- från klarhet till klarhet

Att byta hemvist för en stor spelmanstämma från ett forum till ett annat är ingen lätt manöver. Jag har varit med om det två gånger – Från Idre till Grönklitt och från Grönklitt till "Högis" i Sälen. Man bör räkna med minst två års inkörnings period. Och en hel del konflikter!

Men jag måste säga att det har gått över all förväntan att flytta Höststämman till Högfjällshotellet. Mycket beror förstås på den oerhört professionella personalen. De är vana att hantera stora grupper. Och grupper som är lite speciella. I Spelmansförbundet tror vi säkert att vi är originella, men vi påminner nog mer än vi tror om publiken under Country SM eller en Danzbandz Weekend!

Men vad är det som gör att antalet besökare från ett år till ett annat ökar med runt 30 %? Marknadsföring? Knappast! Vi skrev nog mer om höststämman förra året på hemsida och nyhetsbrev. Nej, det självklara svaret är ryktet om en, enligt mig, utomordentlig infrastruktur - om man nu kan tala om det när det gäller fiolspel. "Högis" är helt enkelt det perfekta stället för en spelfestival. Stora scener, bra ljud och ljus, stora utrymmen för buskspel, bra dansgolv, koncentrerat boende, och obegränsade lokaler för kursverksamhet.

Lägg där till härlig fjällmiljö, god mat, fina lägenheter och, som många sa, "SKÖNA SÅNGAR" och det finns väldigt goda förutsättningar att lyckas.

Men det där är ju bara arenan. En bra hockeymatch kräver framförallt bra spelare! Sant! Men det är inte något större fel på våra spelare heller. 400 spelmän som befinner sig under ett och samma tak under en helg är en god utgångspunkt för glada möten, sena nätter och mycket musik och dans.

Allt brakade loss på fredagskvällen med "Ethno on the Road". Gruppen som består av fem unga musikanter från tre länder plus två svenska erfarna Ethnoledare spelade en salig blandning av musik från hela världen. De hade valt att förlägga sin "försåsongsträning" inför Sverigeturnén till Högis och bjöd nu publiken på ett bejublat smakprov.

Och ett nytt spelmanslag såg dagens ljus som första dansslag ut denna kväll. Västerdalslaget är en sammanslagning av alla lag i Västerdalarna från Gagnef i söder till Transrand i norr. En av idéerna bakom Västerdalslaget är att ge nya krafter till de lag som är små och inte har så många

medlemmar. Och så att ha trevligt och utvecklas förstås.

"Fokus ligger på det sociala. Just nu bygger vi upp vår repertoar genom att byta ut låtar med varandra. I sommar står en resa till Landskappleiken i Trysil på programmet" säger en av spelledarna Anna-Karin Jobs Arnberg.

På lördagsmorgonen låg dimman tät över slagfältet. Detta hindrade naturligtvis inte den traditionella fjällvandringen ledd av Maria Nilsson. Så mycket av fjällen syntes inte, men stämningen var god och tre vinnare korades i den ovanligt krävande tipspromanden.

En av Rörostraktens stora folkmusiklegender heter Tron Steffen Westberg. Med ett flertal segrar i Landskappleikarnas A-klass i bagaget färdades han över fjällen till Sälen och inte mindre än 70 personer gästade hans workshop.

"Nästa år återkommer jag kanske som danslärare i Rörospols" sa Tron som också är en hängiven dansare.

Tron återkom redan på lördagskvällen och höll konsert i Vinterträdgården inför en hänförd publik. Jag hoppas att han med stolthet bär sin nya t-shirt med Dalarnas Spelmansförbunds logga och på så sätt gör reklam för nästa års stämma bland sina norska kompisar.

Festmiddagen i Vinterträdgården är lite av stämmans höjdpunkt. Härlig miljö, god mat och scenframträdanden av hög klass. Förutom Tron och Ethno on the Road, vår egen Bengan Jansson som framförde två Allan Edwall låtar - på ett sätt som bara han kan göra.

Och efter allspelet bar det av. Tur att vi hade hotellet för oss själva, för i Vinterträdgården, i foajén, i pianobaren och i lägenheter och rum ljöd musiken natten lång. Precis som det skall göra på Spelmansförbundets höststämma. Precis som det kommer att göra nästa Höststämma. Och nästa!

Kom du med, ty du kan och vill...

Pontus Selderman

Musikverkstad på Leksands spelmansstämma

Spel, sol, vänskap och tårta genomsyrade en heldag i Leksand där vännerna Elin Bröms, Linnea Målargården och Hilma Borggren, tillsammans med ett trettiotal andra unga musikanter fick med sig ett par nya låtar och många roliga minnen hem.

Det var andra året för Leksands spelmansstämma i somras men första gången man anordnade Leksands Musikverkstad, en barn- och ungdomskurs för blandade instrument under ledning av professionella folkmusiker. Eva Jansson, initiativtagare till stämman och kursen, ser redan fram emot nästa år.

Årets kurs blev välbesökt och drygt 30 barn fick lära sig Envisa valsen och Gubbarnas schottis i arr för blås, stråk, gitarr och dragspel. Både barn, arrangörer och ledare hade en underbar dag i strålände solsken och efteråt var Elin Bröms, Linnea Målargården och Hilma Borggren alla tre väldigt nöjda med kursen och ville gärna komma tillbaka nästa sommar. Bäst enligt dem, förutom musiken, var att träffas och ha kul ihop. Och tårtkalaset förstås.

Jon Holmén

Lyckad premiär för DalaFolk Camp i Nybo

Nu pustar Emmy, Joar, Jonathan och Linnéa ut efter sitt första stora projekt i sin alldeles egna förening. En regnig helg i början på oktober genomförde de DalaFolk Camp i bystugan i Nybo utanför Gustafs och kan se tillbaka på ett väldigt lyckat läger med 27 deltagare som fick delta i kurser med svensk, orientalisk och syrisk dans och musik.

DalaFolk, en förening med folklig dans för unga som huvudsakligt verksamhetsområde, bildades efter ett ungdomsläger i Finland där fyra av deltagarna kom hem till Borlänge med fördjupade danskunskaper och en lust att anordna egna dansläger för unga dansare. Efter att ha undersökt hur de skulle göra för att förverkliga idén beslöt de att en egen förening bestående av unga och för unga var det bästa sättet att gå vidare och för ganska precis ett år sedan var DalaFolk ett faktum, med de fyra vännerna som styrelse.

Trötta och glada ser DalaFolk framåt och har redan planer på en fortsättning. Dels är man sugen på att upprepa succén DalaFolk Camp även nästa år och dels finns stora möjligheter att de dyker upp vid andra evenemang under året. Gärna i samarbete med vårt eget UngtFolk!

Jon Holmén

Deltagarna på lägret träffade bland annat David Eriksson och Jon Holmén som djupdök i schottis. Foto: DalaFolk

Svensk-norskt spelmannslag i aktion på Kyrkogårdsö

Spelglädje på Åland

Åländsk arkipelag. Oräkneliga små öar, kobbar och skär. Från kajutan norsk-svensk spelmannsmusik. Malungs spelmannslag och norska Leik på tur. Siv Ekström är en viktig person och till henne är vi på väg.

Kyrkogårdsö inte långt från Kökar är målet för dagen. Landstigning och bråttom. Tiden på ön knapp innan färjan Ejdern som vänt vid Kökar åter lägger till för återfärden. Men en underhållande uppspelning av låtar hinner vi få oss till livs. Åländska ungdomar drillade på veckoläger av Siv och andra ledare.

Spelkvinnan med decennier i låtarnas tjänst är den verkliga folkmusiknestorn på Åland. Och det är tack vare henne som vi är här, Siv som under tidigt åttiotal var elev hos Jonny Soling på folkhögskolan i Malung. Det blev Malungsbesök inte bara för Siv utan för hela Ålandsgruppen Kvinnfolk. Malungslaget har besökt Åland tidigare och sommaren var resa ett bevis för att det musikaliska och sociala utbytet lever och frodas.

Men hur står det egentligen till med folkmusiken i den del av Finland där varenda kotte talar svenska?

Tycker nog att musiken här på öarna mår ganska bra, säger Siv. Ett tecken på det är vårt Öppna hus för spelmän första fredagen i varje månad. Det är opretentiöst, informellt och flera gånger nu har det kommit långt över trettio

spelmän när vi samlas.

De Åländska fiolgrupperna är flera. Kvinnfolk är en och så finns gamla Ålands spelmannsgille och därutöver ett gäng som kallas sig Spelevinkarna.

Dessutom finns många ungdomar spelar, säger Siv. Det känns som att det är på väg uppåt. Förstås, antalet spelmän här är kanske inte väldigt högt men man får kanske betänka att vi ju faktiskt bara är 28 000 invånare här på öarna.

"Hur står det egentligen till med folkmusiken i den del av Finland där varenda kotte talar svenska?"

Det är tack vare Siv och alla hennes kurser som återväxten är så god. Lillemor Björnroos flikar in i samtalet, Lillemor som själv är fiolspelare av känd Åländsk spelmannssläkt.

Och norrmännen, hur hamnade de här?

Kontakterna mellan Malungs spelmannslag och norska Leik med bas kring Hamar går tillbaka till sjuttioalet.

Det började nog med att Malung bjöds till oss i Hamar första gången redan sommaren 1973, säger Sigmund Risbakken, en "Engerdøl" bosatt i Hamarområdet. Ledarna i de respektive lagen, Sven Bohm och Jörgen Østvang, var bekanta med varandra och därifrån tog det fart.

Jam i kajutan.

Stämmer stämman?
Joel Hermansson, Malung.

Fiolfokus, Elice Danielsson, Malung.

Rigmor Høye, Leik och Marit Nordhag, Malungs spelmannslag.

Jag vet inte hur många gånger vi träffats men det rör sig kanske om 10-15 möten genom åren, säger Sigmund.

Under senare tid har kontakterna tätat. Vi har träffats om höstarna till en spelhelg i Sälen.

Och det var väl i samband med en dylik sammankomst som tankarna på en gemensam resa började väckas.

Vi började tala om saken, Hans Bohm, Malungs spelmannslags ordförande och jag, säger Sigmund. Och så blev det Åland.

Och här är ju bara höjdpunkter hela tiden!, lägger han till.

En annan av spelmännen i Leik, Jarl Eivind Løvik, instämmer.

Det här känns väldigt bra!

Det är en fin kombination av att möta och spela ihop med gamla vänner från Malung, se ett nytt land och få lära om Ålands historia. Till och med vädret har varit bra.

Uppblandat med utflykter i det Åländska landskapet, historielektioner i gamla slott och fästningar med svenska och ryska anor var det förstås fiolerna som var i centrum under resan. Ibland en bra bit in på småtimmarna.

Lördag var spelmannsstämman i museet i Önningeby, några mil från Mariehamn med Åländsk musik att lyssna till och försöka spela med i. Det gjorde inte minst Leo och Gurri som odlat kontakterna med öarna mer än de flesta av oss andra. Alldeles säkert hördes där låtar efter Ålands Hjort Anders, storspelmannen Otto Silander (1898-1985).

Otto var den senast levande av de viktigare spelmännen på Åland, säger Siv Ekström.

Han var ihärdig och spelade trots att musiken under långa tider inte var särskilt populär.

Den här lördagen var den verkliga det. Fullsatt och rungande applåder, inte minst för springleik och polskor som kommit med båten från Grisslehamn.

Några fullspäckade dygn på Åland var det.

En fiolresa att minnas.

Lars Moberg

En dag fick han till sin stora förskräckelse bevittna, hur en varg kom in i getflocken, högg en get i strupen, kastade den på ryggen och sedan hastigt försvann bland träden.

GÄDD-LARS

- en musikälskare som gick sin egen väg

Gädd Lars, vallpojken och särlingen som lärde sig sticka, sy och blåsa horn av vallkullorna i Gagnefs och Mockfjärds fäboddar.

Artikeln har tidigare publicerats i Dalarnas spelmansförbunds medlemsblad 1966.

Författaren Helge Dahlkvist (1906-1959) var komminister i Mockfjärds kyrka.

Gädd Lars Olsson Holmberg kallades i dagligt tal Annas Lars eller Gädd Lars. Under dessa namn var han känd inte bara i Mockfjärd utan också i hela Gagnef. Många av nutidens människor förlora sin medfödda originalitet i den likriktade kulturens stöpslev, men så gjorde inte Gädd

Lars. Han var sig själv i alla väder och gick sin egen väg fram.

Gädd Lars föddes år 1850 i Ersholm som den yngste i raden av sex syskon. Det rådde stor fattigdom i Mockfjärd i mitten av 1800-talet och man fick arbeta hårt för att få, vad man behövde till livets uppehälle. Gädd Lars har själv berättat, hur svårt han hade det i sin barndom. Fadern, Gädd Olof Ersson, arbetade vid Tanså hytta för 16 skilling (32 öre) om dagen. Modern och barnen fick sköta det lilla jordbruket om 1 1/2 tunnland, på vilket man kunde föda en ko och en get. Året 1857 blev ett svårt nödår, då hela skörden blev förstörd av frosten. Man fick då livnära sig på barkbröd, rötter och fisk.

Lars var vallpojke redan vid sex års ålder. Det värsta var, att både varg och björn strök omkring i skogarna. Men han hade kohornet med sig, som han blåste i för att hålla rovdjuren på behörigt avstånd. En dag fick han till sin stora förskräckelse bevittna, hur en varg kom in i getflocken,

högg en get i strupen, kastade den på ryggen och sedan hastigt försvann bland träden.

Gädd Lars gick i Hedens lilla skolstuga, som byggdes 1854 invid kyrkan. Han har berättat, att det var 127 barn, som måste beredas rum i den lilla skolsalen, där man hade bänkar eller säten för ungefär halva antalet. De övriga fick stå. Läraren, som kunde vara borta från skolan flera timmar under skoltid, hade utsett några duktiga barn att övervaka var sitt bänklag. Det var tidens metod.

Ganska snart efter avslutad skolgång begav sig Gädd Lars hemifrån för att själv förtjäna sitt uppehälle. Han högg timmer i Floda- och Leksandsskogarna. På höstarna och vintrarna slagtröskade han i St. Tuna och St. Skedvi. Det hände vissa år, att han gick ända till Los i Hälsingland, där han hjälpte till med slagtröskning på olika bondgårdar.

Liksom alla äkta dalkarlar älskade Gädd Lars musiken. Han hade valt kohornet till sitt instrument. Konsten att blåsa i horn hade han prövat redan vid 7 års ålder i fäbodarna, där han lärt sig olika låtar av kullorna, som brukade locka på kreaturen. Han blev med åren en mästare att spela på horn. Fredrik Wikström har berättat om sin morbror Gädd Lars, att denne verkligen kunde konsten att spela ut melodierna. Man hörde honom ofta spela en religiös sång: "Dotter Sion, du som klagar" och en kärleksvisa "Av hjärtat jag dig älskar." Gädd Lars medverkade vid talrika spelmansstämmor och hembygdshögtider och för övrigt vid festliga tillfällen. Han har spelat på Skansen i Stockholm, och vid Zorns spelmanstävling vid Gesunda år 1906 var han med och fick mottaga ett extra pris. På valborgsmässoafton varje år gick han upp på Kalvmyrberget ovanför Ersholm och blåste in våren. Hans locktoner hördes då vida omkring i bygden. Stilla och lugna sommarkvällar hände det att han spelade på Tansväggen. Hans toner hördes då inte bara över hela Tansen, utan ljudet gick också långt bort över bergen till avlägset belägna fäboddar.

När Gagnefsborna buffrade till sina fäbodställen, hade de rastställe på Gädd Lars gård. Det var en verklig högtidsdag för hela Syrholns by, då byborna gärna tog sig ledigt. Alla ville vara med vid denna stora tilldragelse. Ända upp till 200 kor kunde vara samlade. Det var ett lockande och hujande och ett skrammel av pinglor och koskällor utan all ände. Gädd Lars, som var välkänd och mycket omtyckt av allt fäbodfolket, brukade vara särdeles uppspelt den dagen. Han tog då alltid fram hornet och spelade en låt.

Gädd Lars var en mångkunnig person. Han visste, hur kreaturen skulle skötas för att avkastningen skulle bli god. Han förstod sig även på att bota djurens krämpor. Lång, mager och senig gick han omkring som en älg på skogs- och fäbodstigar. Det var inte ovanligt, att han på sina vandringar gick och stickade strumpa. Det påstods t.o.m., att han kunde både spinna, sy och knyppla lika bra som kvinnorna. Ingen skrattade åt hans kvinnfolksgöromål, ty man visste, att han också kunde ta riktiga karlatag, ifall det behövdes.

När kyrkvaktaren Tysk Anders dog år 1882, blev Gädd Lars hans efterträdare. Lönen var ganska skral på den tiden. Han fick

nöja sig med 30 kr. och julottekollekten som årslön. Han var som en kyrktomte, när han gick där och pysslade och gjorde fint. Ganska tidigt på söndagsmorgnarna fick han vintertid börja elda, om det skulle hinna bli någorlunda varmt till kl. 10, då gudstjänsten började. Då Lars fått eld i ugnen, tände han sin stålpipa, satte sig på en stol med fötterna intill ugnen, eller också gick han i sin ensamhet fram och tillbaka inne i kyrkan och sjöng psalmer och sånger. En julnatt skulle förre kyrkvärden Erik Sandin (E.A. Sandins farbror, i dagligt tal kallad gammel Erk) leka spöke och försöka skrämja Lars. Men då Lars gick ut i vapenhuset och fick höra bullret i torntrapporna, sade han helt lugnt: "Ja vet nog ocken ä, ä full du gammel Erk".

Från början fanns det ingen eldstad i kyrkan, Utan kyrkfolket fick sitta även under smällkalla vintrar i en alldeles oeldad kyrka. Att man sedan fick värmeugn i slutet på 1880-talet, var kapellpredikanten Karl Medéns förtjänst. Då blev det också betydligt arbetsammare för Lars. Det blev vedsågning, eldning och mera städning. En vinter förfrös han högra tummen, när han höll på med vedsågning i 30 graders kyla. Det blev allmän blodförgiftning, tummen måste amputeras, och han blev sängliggande i tre månader.

Gädd Lars höll mycket strängt på gamla seder och bruk. Han visste t.ex. mycket väl, hur klockringningen skulle skötas enligt gammal sedvänja. Till Helgsmål skulle i vanliga fall ringas med lissklockan men före helgdagarna med storklockan. Vid gravöppning skulle båda klockorna ljuda, först den ena för klämtning, därefter båda två för ringning. När det erävrades för en kvinna, skulle det klämtas med lissklockan. Var det däremot en man, ansågs klämtning med storklockan mera passande. Vid graven sjöng Gädd Lars i vanliga fall psalm 119: "Den korta stund jag vandrar här" med femte versen efter: "Hur tomt är allt vad världen har". Var det ett s.k. "sämre lik" blev det en annan psalm. På det sättet ville Gädd Lars ha det, och prästens alla försök att välja en psalm mera personligt möttes med segt motstånd och måste uppgivas. Med stolthet kunde Lars berätta om vilken stark sångröst han hade. En gång yttrade han: "Ja hadd full en dukti röst, när ja var ung, så att det hördes vilken psalm ja sjöng på ett hälft mils håll".

Efter 40 års tjänstgöring avgick Gädd Lars med pension. Han avtackades då efter högmässans slut av komminister Gunnar Ekström, som överlämnade till honom medalj för lång och trogen tjänstgöring, och dessutom en vacker psalmbok, på vars pärm alla de präster skrivit sina namn, som under hans långa kyrkvaktaretid tjänstgjort i Mockfjärd. Det var det svåraste Lars hade upplevt, att skiljas från helgedomen, som han älskat så högt.

Gädd Lars avled den 10 febr. 1925 och blev begravnen på Mockfjärds kyrkogård helt nära sakristian. I den bygd där han föddes och där han levat och verkat i så många år, bevaras hans minne alltjämt i tacksam hägkomst.

Helge Dahlkvist

Söndagsafton i en Dalastuga

Den kända målningen av Amalia Lindegren (1814-1891) tillkom 1860. Den ägs av Nationalmuseum och är deponerad på Dalarnas Museum i Falun. Spelmannen på bilden lär vara Dal Jerk och interiören är i Sersgården i Lerdal.

STORSPELMÄN, BRÖLLOP OCH KAPPSPEL

En kort beskrivning av tre spelmän från Rättvik, samt en kappspelning vid ett bröllop för nästan 200 år sedan.

Ett bröllop i Dalarna på 1800-talet varade ofta i 3 dagar. Det gällde för tillresande gäster att ha med sig proviant i tillräcklig mängd, eftersom maten i bröllopgården ej räckte. Gästerna måste även ha goda krafter, så att man orkade med det intensiva dansandet.

Det var polskor, gånglåtar, brudmarscher, brudhisslåtar och slängdanser. Det var nytt och ganska ovanligt med valser. Det var ovanligt att flera spelmän spelade tillsammans i lag utan vanligen framträdde spelmannen ensam. Därefter kunde spelmännen betygsättas av bröllopgästerna och de dansande.

I det egentliga Rättvik (vid Siljan) fanns talrika spelmän, men många ansåg, att det blev ingen riktig fart på dans- eller spelmannsmusiken, om inte några spelmän kom från finnmarken i Bingsjö!

I det följande berättas om ett bröllop i Erikesgården i Lerdal, Rättvik år 1848 Inbjudna spelmän var Dal Jerk från

byn samt Pekkoss Per och Nylands Olle från Bingsjö.

Här följer en kort presentation av de tre namnkunniga spelmännen.

DAHL ERIK OLSSON (Dal Jerk)(1806-1861)

Dal Jerk föddes i Dahlgården (Lerdal nr 7), som är belägen i den södra delen av byn, nästan på gränsen till Gärdebyn. Stugan står kvar vid gamla Leksandsvägen och används numera som fritidshus. Fadern var Nissa Olof Ersson, född 1782 i Born. Han kom till Lerdal vid giftermålet år 1805 med Jerks mor. Hon hette Dahl Britta Hansdotter, född 1777.

Dal Jerk var herrarbetare, mest i Stockholm. Han kom hem med nyheter i fiolspelet, som han lärt under sina arbetsvandringar. I Rättvik introducerade han 16-delar i polskorna och gånglåtarna, vilket andra spelmän genast

Vappos död av Emma Sparre

Dal Jerk föddes i Dahlgården, vid gamla Leksandsvägen

tog efter, eftersom spelet blev så medryckande. Han använde sig även av ett spelsätt, som han kallade – kontra, som bestod i en stråkföring närmast liknande rullstråken från finnmarken.

Dal Jerk hade en omfattande repertoar både av polskor och andra låtar exempelvis ”Stora polskan”, som sedan blev omtyckt av bl.a. Höök Olle, samt en slängdans. Om den skrev dalaresenären Richard Dübeck år 1856: ”Dal Erker hette för få år sedan Dalarnas främste spelman”.

Denna melodi var hans älsklings- det hörde jag och även de dansande kullornas- det såg jag.”

Rättviks spelmannslag har även en brudmarsch efter Dal Jerk. Melodin till denna lär ingå i operan Friskytten (Jägarkören) av Karl Maria von Weber (1786-1826). (Bild 3. på Dahl Jerk i Sersgården).

PEKKOS PER OLSSON (1808-1877)

En av de viktigaste 1800-talsspelmännen var Pekkoss Per. Han är en huvudgestalt i hela Bingsjöspelet. Till sättet var han lugn och hjälpsam, i byn var han allmänt betrodd och uppskattad. Han och Nygårds var de största jord- och skogsägarna.(Bild 4. på Bingsjö 1924).

Pekkossläkten kom till Bingsjö från finnbyn Källsjön på Ockelbo finnskog på 1650-talet. (Bild 5. på storstenen)

Han byggde ut Pekkossgården med den vackra och ståtliga 2-vånings parstugan. På gården finns sköna dalmålningar bl.a. av Börtas (Kungsmans) Hans Hansson (1759-1833) från Ö. Gärdsjö. (Bild 6. på Pekkossgården).

Per hade god kontakt med högre makter och ibland trollade han sönder strängarna för andra konkurrerande spelmän. En gång spelade han 1 månad i sträck på olika bröllop. Ofta hämtades han på hästryggen till spelningar i Rättvik eller Hälsingland. Han lär även ha spelat med Ole Bull, den store norske spelmannen.

Pekkoss Pers spelsätt var både häftigt och intensivt. Det var rytmiskt och ”som hett”, sade Päckkos Gustaf.

”Pekkoss Pers spelsätt var både häftigt och intensivt. Det var rytmiskt och som hett”

Päckkos Gustaf

Per växlade ofta mellan dur och moll. Han hade nästan enbart polskor på sin repertoar. Pekkoss Pers brudmarsch spelas ofta liksom Gråtlåten, Djävulspol-skan (jfr Alfvéns Dalarapsodi op. 48), Mårtamesgubben och många andra.

Sången om Vappos död berättar om finnen och trollkarlen Pekkarinen, som kom till Bingsjö och Pekkossgården från Källsjön på Ockelbo finnskog. Han kunde förgöra sina ovänner med svart magi och stämma bössorna för tjuvjägare och trolla björn och varg på sina fiender. Men han ville ha mer makt och lovade sin dotter Vappo till djävulen. Vappo sjuknade och dog och hur det gick för fadern vet vi inte.

Den kraftfulla tavlan Vappos död (se ovan) målades av konstnärinnan Emma Sparre i Paris år 1873. Hon bodde även på Solgården i Sjurberg vid Siljans strand.

NYLANDS OLOF OLSSON (NYLANDSGUBBEN)(1817-1879)

Den siste av de här beskrivna 3 storspelmännen var även

han ofta på spelningar och bröllop i Rättvik och Boda. Nylands Olle hade många polskor särskilt i A-dur. Den nu rivna Nylandsgården högt upp i Bingsjöberget hade en stor och fin parstuga. Delarna från gården ingår numera i prästgården och några av dess dalmålningar finns i bystugan. Lars Nylander i byn har en vackert målad dörr från sina förfäders gård. Nylandsgården hade 3 hästar och 10-talet kor.

Nylands Olle var farfar till de tre berömda Nylandspojkarna. Av sonsönerna var Olle äldst och byggmästare i Rättvik. Erik och Jonas var de mest kända spelmännen. De arbetade ofta i Hälsingland på stordrivningar där eller i de nyuppförda sågverken. På den tiden var det en industriell rusch i Hälsingland och det förde med sig nya strömningar i musiken, som Nylandsbröderna tog upp i sin egen spelmansmusik. De spelade mycket dansant och kom med nyheter i fiolspelen. De hade många nya fiollåtar. Några kända polskor är Uppifrån, Mitten och Nerifrån samt flera härliga valser, som ofta höres.

Till humöret var de lugna och stabila. De emigrerade till Vancouver, Kanada år 1926. Jonas blev målarmästare och Erik hade en vedaffär. Under ett hembesök år 1950 erövrade båda Zorns silvermärke och blev riksspelmän vid en stämma i Leksand.

BRÖLLOPET

Som tidigare nämnts var det bröllop i Erikesgården, Lerdal sommaren 1848. Från Bingsjö var Pekkös Per och Nylands Olle inbjudna liksom Dal Jerk från Lerdal. De tre spelmännen kappspelade i tur och ordning, men ”alla åhörare höll Dal Jerk för den främste.”

När Jerk blev trött av att spela på bröllopet fick Tång Gudmund (Pers Gudmund Hansson) (1839-1909) från Gärdebyn förtroendet att spela på Jerks fiol, men först sedan Jerk undersökt fingernaglarna på Gudmunds vänstra hand, så att de icke var för långa och skadade fiolsträngarna.

Jerk hade alltid en liten sten i penningpungen. Den hade gömts på altaret i Rättviks kyrka vid tre brudvigslar och den skyddade därigenom mot troll och ondsinta människor. Mot slutet av sin levnad gav Dal Jerk stenen till Tång Gudmund och sade: ”Du spelar så bra nu Gudmund, så du får ta vid när jag slutar. Du ska få stenen som gått under tre vigslar.” På äldre dagar spelade Jerk bara brudhisslåtarna på bröllopet. Under den första repriserna bars brudparet på axlarna av de dansande och under den andra hissades de.

Om våren brukade Dal Jerk spela iväg herrarbetarna. Han följde då med och spelade den första biten av vägen mellan Utby och Mårtanbergshyttan. Man får en liten uppfattning om hans utseende genom porträttet av spelmannen i Amalia Lindegrens kända målning från år 1860- Söndagsafton i en Dalastuga. Målningen var även frimärke år 1971. (Se föregående uppslag).

Dal Jerk, denne legendariska spelman från södra Rättvik, gick bort i lunginflammation den 24 april 1861. I kyrkboken står det- Fattigt, ingen bibel, Rättviks främste fiolspelare.

Arne Bjernulf

LITTERATUR.

Arne Bjernulf: *Rättviks spelmän eller Tusen spelmän från Rättvik, Rättviks spelmanslag, Malung 1993.*

Spelmän, hornblåsare och sångare i Rättvik, Vincent förlag, Nordreklam AB, Rättvik 2014.

Beskrivning av en gammal bosättning samt något om trädristningarna vid Haglingberg i Rättviks finnmark, Mälardalens högskola, Falun 2009.

Rättviks finnar- Nybyggare-jägare-herdefolk, Vincent förlag, Rättvik 2008.

Rickard Dübeck: Svenska vallvisor och hornlåtar. Sid 41-44, Stockholm 1846 och 1974.

Gunnar Ternhag: Hjort Anders Olsson-spelman, artist, Hedemora 1992.

Johnny Soling blev årets Knis Karl-stipendiat

En synnerligen meriterad spelman och pedagog fick i somras ta emot stipendiet till Knis Karl Aronssons minne. Jonny Soling, bosatt i Skattungbyn, har sedan ungefär 40 år varit lärare för många tusen fiolspelare. Han har dessutom, periodvis, varit en flitigt turnerande spelman både i Sverige och utomlands.

Jonny och kollegan Kalle Almlöfs kurser vid Malungs folkhögskola är närmast legendariska. Kalle inledde verksamheten. Jonny kom ett år senare, 1979.

Kalle har pensionerat sig från lärarjobbet men Jonny, 72, fortsätter. Nu är det distanskurser som gäller med Malung som centrum för verksamheten.

Jonny berättar att han och Kalle då i slutet av 70-talet trodde att intresset för kurserna skulle hålla i sig i högst fyra, fem år. Snart är det 40-årsjubileum.

Vid sidan av lärarjobbet knöt Jonny kontakter med några äldre spelmän som blev viktiga förebilder. Det gäller främst Nils Agenmark och Pål Olle. Med den sistnämnde gjorde han bland annat några långa turnéer i USA. Jonny spelade också tillsammans med Pekkös Gustaf, till exempel på Bingsjölegendarens LP-album från 1981.

Men hade en annan storspelmanns funderingar påverkat Jonny åt ett annat håll hade det inte blivit något fiolspelande. Det framgår av Maud Granbergs intressanta och uttömmande artikel i Dalarnas spelmansblad nr 4 år 2007 med rubriken: ”Tack och lov att Erik Moraeus gjorde mig förbannad!” (artikeln finns att läsa på Dalarnas spelmansförbunds hemsida).

Avslutningsvis ett smakprov från den nämnda artikeln. Jonny Soling utvecklar sina tankegångar om lärande:

”Vad är det som hindrar oss från att bli bra på fiol? Jag försöker fånga svaren på den frågan varje dag. Det handlar förstås mycket om självförtroende. Många vuxna har svårt att ge sig hän. De är inte tillräckligt fanatiska. Barn har ofta en naturlig fanatism. De går helt och hållet in i en ny värld. Där vill de vara och hålla på ifred. Det gäller att återerövra den sortens fanatism.”

Hans Bohm

Juryns motivering:

”Jonny Soling har i 50 år ägnat sig åt folkmusik med särskilt intresse för Orsalåtar och Bingsjömusik. Jonny är unik i sitt värv som pedagog under nästan lika lång tid, med otaliga spelmän från Sveriges och världens alla hörn bland sina adepter.”

Priset delades ut vid stämman på Hembygdsgrdarna i Leksand den 1 juli.

Foto: Lars Moberg

En glad Jonny Soling, till höger, tar emot stipendiet på 25 000 kronor ur Knis Karl Aronssons minnesfond. Här med utdelaren Lars Jobs vid sin sida.

Tidigare Knis Karl-stipendiater

- 1982 Lena Willemark, Lena Werf.
- 1983 Per Gudmundson, Leif Eriksson.
- 1985 Magnus Bäckström, Ola Bäckström.
- 1987 Pers Hans Olsson.
- 1989 Kalle Almlöf.
- 1990 Hans Lars Erik Andersson.
- 1991 Kungs Levi Nilsson.
- 1993 Olle Moraeus.
- 1995 Lars Hökpers.
- 1997 Jonas Holmén.
- 1998 Jan Larsson.
- 2000 Agneta Stolpe.
- 2001 Mattias Helje.
- 2006 Kalle Moraeus.
- 2011 Maria Røjås.
- 2017 Jonny Soling.

Insamlingsstiftelsens ändamål är att främja den folkliga kulturen, särskilt folkmusiken, i Dalarna. Riksspelmannen och kulturpersonligheten Knis Karl Aronsson (1913–1980), från Leksand, var ordförande under många år både för Sveriges Spelmäns Riksförbund och för Dalarnas Spelmansförbund.

Spelmansförbundet på Moraeus med mera

Foto: Lars Moberg & Åsa Arvidsson

Den 18 juni, vid Orsajsjöns norra strand.

Inspelning av sista avsnittet av Moraeus med mera.

Nästan ett halvår senare, i teverutan. Bilder från ombytlig sommar som inspelningsdagen visade sig från sin bättre sida. På Segway flängde Kalle inför tagning. Synbarligen lugn trots många bollar i luften.

Vemodig, det är ju slut nu?

Nja, ska ägna mig mera åt musiken ett tag och mindre åt tv, sa programledaren.

Vi övade, repade, kröp i kostymerna. Studiomannen med kepsen bakfram och liten snodd i skägget hade publiken i sin hand. Dompterade på klockren huvudstadsdialekt.

Tre sekunder, och sååå får vi ett rejält garv!

Och en rejäl applåd på det!

Klart de gjorde som han sa.

En riktig teveinspelning var det.

Underbart!

Hette ett av våra två nummer.

Det andra var Rättvikarnas gånglåt.

Lars Moberg

Ordförande Pontus i sin Moradräkt.

Alm Nils Ersson och Kungs Levi Nilsson, i koner i spelmansleden.

Taggade inför spelning (ovan) Joel Hermansson, Anna-Karin Jobs Arnberg, Lars Hökpers och Hans Bohm.

Kalle på Segway

Läsarfrågan

Ännu en säsong med det uppskattade underhållningsprogrammet "Moraeus med mera" i Sveriges Television. Nyligen ett program där ett gäng av Dalarnas spelmän är gästartister. Det är ju verkligen bra att folkmusik hörs i så många sammanhang som möjligt och gärna i populärkulturella sammanhang som ger status. Säkert finns det många som genom Kalles program fått upp öronen för att folkmusik kan vara riktigt bra.

Vad jag däremot vänder mig emot och ifrågasätter är hur uttagningen till tv-inspelningen gått till.

De som var med där var medlemmar i Dalarnas spelmansförbunds styrelse, några av deras vänner plus några unga spelmän från Orsa, kanske runt 50 personer.

Efter mina nästan 30 år inom radio och tv vet jag att många av förbundets medlemmar skulle ha uppskattat att få vara med om en tv-inspelning. Jag kan tänka mig att det var bråttom att få ihop en grupp som kunde ställa upp, det är en förklaring men inget godtagbart skäl. Med dagens teknik går det snabbt att få tag på t ex. spelledare i spelmanslagen. Lottning till olika uppdrag är ett sätt att sprida gracerna. Det är inte så att styrelseledamöterna ska ta åt sig roliga och intressanta spelningar och plocka russen ur kakan. Inte heller har vi valt er för att ni skulle vara extra bra att spela.

Det här skulle ju kunna få passera som en liten fadäs som man inte gör om, om det inte funnits liknande tendenser tidigare.

Det får inte bli så att attraktiva spelningar går till bara vissa inom förbundet. Tvärtom måste vi arbeta för att det ska kännas meningsfullt för alla spelmän i Dalarna att vara med i spelmansförbundet oavsett om man är man bor i de östra eller de västra delarna av landskapet, är med i ett stort eller litet spelmanslag, gammal eller ung, eller är bekant med nån kändis eller inte.

Maud Granberg
Järna spelmanslag

Svar från Pontus:

Hej Maud och tack för din fråga. Jag uppskattar att vi har högt i tak i Förbundet.

Att sitta i styrelsen för Dalarnas Spelmansförbund innebär inte så mycket sittande. Tvärtom en hel del arbete. Jag ser det som ett åtagande, inte en utmärkelse.

Vissa arbetsuppgifter är tråkiga och enahanda. Vissa lite roligare. Tillsammans lägger vi ner hundratals timmar på att arrangera tre stora spelmansstämmor, ordna kurser, kommunicera med våra medlemmar genom tidning, nyhetsbrev och hemsida, bedriva utvecklingsprojekt som t ex Spelmanspodden, anordna resor samt en hel del administration.

Allt görs helt ideellt och utan någon större uppmärksamhet.

Ytterligare en arbetsuppgift är de spelningar vi åtar oss för Förbundets räkning. Under året har vi spelat in ca 50 000 kr, pengar som finansierar t ex barn- och ungdomsverksamheten. De flesta helt oglamösa - t ex en torsdag hos en företagare, undanskynda bakom en monter.

Ibland handlar det om större spelningar med högre krav och gage. "Moraeus med mera" är exempel på en sådan spelning. När den här typen av förfrågningar kommer in gör jag vad jag kan för att vara så rättvis som möjligt, eftersom jag vet att "uttagningen" kommer att synas i sömmarna.

Men rättvisa måste också vägas mot verklighet. Jag måste på kort tid ge besked om vi kan ställa upp med 50 spelmän. Det måste vara drivna spelmän för det är ofta ganska svåra arrangemang som skall framföras. Jag måste också ha en någorlunda uppfattning om vilka de är, att de kommer i tid och fördelar sig jämnt, avseende geografi, kön och ålder.

I år valde jag att ombe styrelseledamöterna att utse 3 - 4 spelmän vardera. Jag poängterade att spelmännen skulle vara från olika socknar och i övrigt jämnt fördelade.

Jag tycker att vi lyckades bra. Spelmän från Floda, Orsa, Vansbro, Äppelbo, Rättvik, Hedemora, Gagnef, Malung, Mora, Leksand, Boda och Älvdalen var med i programmet.

Så nej Maud, jag tycker inte att Spelmansförbundets styrelse plockar russen ur kakan och gör bara det som är roligt. Och när det gäller uttagningar i allmänhet är det nog så att man kan räkna med synpunkter oavsett hur man gör. Hoppas jag lyckats göra mitt agerande förstärkt för dig.

Med spelmanshälsningar,

Pontus Selderman

Trött på att fira midsommar i Dalarna?

Nu finns ett sällsynt tillfälle att spela upp stängen i Battery Park!

DSF har fått en inbjudan från arrangörerna i New York att stå för musiken vid det årliga svenska midsommarfirandet på södra Manhattan.

Innan vi går vidare, undersöker biljettkostnader, boendemöjligheter, söker sponsorer, spanar efter ytterligare spelningar etc pejar vi ett någorlunda bindande intresse. Ett tiotal medlemmar svarade positivt på vår tidigare förfrågan och vi hoppas på fler.

Spelmansförbundet subventionerar inte resan. Sponsorstöd är så här långt ett frågetecken. Således bygger det hela på egna insatser för flyg och boende, inte helt enkla att beräkna i nuläget.

Vill du följa med och spela så det hörs ända ut till Frihetsgudinnan?

Hör då av dig innan januari månads utgång!

ALLA MEDLEMMAR I DALARNAS SPELMANSFÖRBUND
KALLAS HÄRMEDE TILL ORDINARIE

ÅRSMÖTE

LÖRDAGEN DEN 17 MARS KL 15.00
PÅ FOLKMUSIKENS HUS

ÅRSMÖTESHANDLINGAR I LOKALEN

**TOBOKURSERNA
2018/2019
NYCKELHARPA
FOLKDANS
FIOL**

www.esitobo.org

ERIC SAHLSTRÖM
INSTITUTET

HÄR HITTAR DU VÅRA KURSER OCH KONserter I DALARNA

- året runt
DANS & FOLKTON (LUDVIKA)
FALUFOLK MUSIK O DANs (FALUN)
FOLKMUSIKENS HUS (RÄTTVIK)
HUMLEBACKENS KULTURHUS (AVESTA)
KULTURFÖRENINGEN LYRAN (ORSA)
KULTURFÖRENINGEN WELEST (ÄLVDALEN)
LINDSBERGS KURSGÅRD (FALUN)
- feb
VANÅSTÄMMAN (VANSBRO)
- mars
LERDALSSTÄMMAN (RÄTTVIK)
- juni
ETHNO (RÄTTVIK)
- juli
BINGSJÖSTÄMMAN (RÄTTVIK)
HORNBLÅSARSTÄMMAN (RÄTTVIK)
LEKSANDS SPELMANSSTÄMMA (LEKSAND)
ÖSTBJÖRKASTÄMMAN (RÄTTVIK)
- aug
FOLKMUSIKFESTEN I STJÄRNSUND (HEDEMORA)
MULTIKULTURELL FESTIVAL, JOKO (FALUN)
POLSKMÄRKESUPPDANSNINGEN (MORA)
SPELMANSSTÄMMAN I FURUDALS BRUK (RÄTTVIK)
VÄSTERDALSSTÄMMAN (MALUNG)
- sept
KULTURKALASET (LEKSAND)
LÅTAR PÅ GRÄNSEN (SÄLEN)
- nov
FOLKMUSIKNATTA (FALUN)
- dec
MIDVINTERSTÄMMAN (HEDEMORA)

"Vi vill ge alla chansen att delta i ett blomstrande folkmusikliv! Tillsammans med spelmän, vissångare och dansare vill vi hjälpa dig att utvecklas - både som människa, dansare och musikanter"

Tre tips inför vinter och vår!

Midvinterstämman

Stämman på Herrgården, Stjärnsund 28 dec
www.folkmusikfestenistjarnsund.se

Lerdalsstämman

Stämman på Hotell Lerdalshöjden 16-17 mars
www.folkmusikenshus.se

Folkmusikcaféer på Grand

Workshop, konsert och dans en gång i månaden
www.falufolkmusikodans.se

Bilda

Vad brinner du för? Ditt intresse kan bli en studiecirkel hos oss! En studiecirkel kan vara lite allt möjligt, så länge det finns en tanke på att gruppen ska lära sig något. Det kan handla om att studera en notbok, spela polskor eller lära dig mer om marknadsföring. Besök oss på www.bilda.nu

Posttidning B
Dalarnas Spelmansförbund
Folkmusikens hus
Dalagatan 7
795 31 RÄTTVIK

**Begränsad
Eftersändning**

Vid definitiv eftersändning återsänds försändelsen
med den nya adressen på baksidan (ej adressidan).

"Väcka liv i, bevara och
utveckla den traditio-
nella instrumentala och
vokala folkmusiken"

För aktuella evenemang och information besök:
www.dalarnasspelmansforbund.se

LERDALS-STÄMMAN

med Dalarnas spelmansförbunds årsmöte

RÄTTVIK
16-17 mars
2018

Dalarnas Spelmansförbund

HOTELL
Lerdalshöjden